

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. дфн Николай Георгиев Папучиев
за дисертационния труд на Мария Маринова „Социалистическите
граждански обреди – между идеологията и традицията (По материали от
семейната обредност)“,
предложен за публична защита за придобиване на научната и
образователна степен „доктор“

Представеният за обсъждане труд представлява цялостно и завършено в научно отношение изследване. Работата се състои от 3 глави с множество подглави, представляващи компактни тематични единства, самостоятелно обособено приложение и библиографска част. Общият обем на изложението е 362 страници.

Още в самото начало трябва да се каже, че проучването е извършена напълно самостоятелно. През годините, в които Мария Маринова беше редовна докторантка в катедра „Българска литература“, тя успя да се изгради като подготвена изследователка, квалифицирала се в редица специализирани курсове в СУ „Св. Климент Охридски“ и Института по етнология и фолклористика към БАН, както и чрез участието си в програма „Еразъм +“ в университета в Солун. Тези компетентности се проявяват при изграждането на теоретичната конструкция на работата, но с особена отчетливост се експонират при проведените теренни изследвания и обсъждането на получените от тях резултати. Без да има претенцията да е пионерска, работата на Мария Маринова е едно от първите изследвания върху социалистическата празнична обредност, реализирана върху значителен набор от количествени данни, събрани в резултат от систематично и продължително полево проучване. Наред с множеството етнографски полуструктурирани интервюта (с 53 респонденти), анализът се опира на редица архивни данни в принадлежащите към община Божурище, Софийско, десет населени места. Обработени са лични дневници, снимки и съхранявани в общинските архиви агитационни материали и ръководства за въвеждане в практиката

на гражданска празнична обредност в проучваните населени места. За по-голяма коректност и пълнота при работата с количествения материал, работата се опира и на множество данни, съхранявани в Архива на ИЕФЕМ и Централния държавен архив.

По този начин изложението представя резултатите от мащабен съпоставителен анализ, при който идеологическите постулати на държавната и партийната администрация се пресрещат с утвърдените във всекидневния живот практики. Това е един от съществените приноси на изследването, тъй като докторантката е успяла да навлезе в дълбинните полета на културната интимност и получавайки доверието на своите респонденти да изгради едно плътно описание на всекидневието на социализма. Работата е върху конкретен, географски и административно фиксиран терен, но в никакъв случай не може да се определи като краеведско проучване. Напротив, разгърнатата е аналитична картина на близкото минало, в която са показани вътрешните противоречия между идеология и практика, механизмите на властова принуда и дисимулативните стратегии, използвани от хората в плана на социалната публичност. Всичко това изгражда смисловия център на работата и е нагледно представено в трета глава на изложението „Семейната обредност през периода 1950-1989 г. през погледа на респондентите“. Тук всеки един от трите, установени в етнографските изследвания като най-значими за семейната обредност ритуални комплекси, са описани детайлно и с необходимата пълнота. На всеки един от тях е посветена самостоятелна подглава, като обединителното звено е анализът върху идеологическия ценностен порядък, налаган с помощта на общинската администрация. Независимо че описателните техники доминират за сметка на аналитичните практики в тази част на изложението, работата успява да постигне предварително заложените изследователски цели. От особен интерес тук са наблюденията на Мария Маринова върху личните архиви на една от общинските служителки, отговаряща за въвеждането на гражданската обредност. Проучването им показва наличието на редица „творчески интервенции“ в изработването на сценариите за провеждането

на обредите, при което въведеният в практиката церемониал демонстрира силен стремеж към театралност.

Първа и втора глава на работата изграждат основите на теоретичната конструкция. Първата „Традиционната и социалистическата семейна обредност през погледа на изследователите“ е посветена на ключовия за антропологичните търсения проблем за същността на ритуала и обредните практики в колективната култура. Тук голямо внимание е отделено на различните теории, изграждащи традициите в научните търсения по ключовия за работата проблем. Трябва да се отбележи, че изложението не отчита изцяло последните теоретични достижения в тази област, на места прави ненужни дигресивни добавки в тази насока, но и така направеното представяне на проблема е достатъчно за нуждите на анализа. За пълнотата му помага и фактът, че трансформациите в ритуалната система са изведени като ключови за извършващите се социални промени.

В главата „Семейната обредност през социализма в България: държавни закони, партийни директиви, мерки за реализация – следване на „челния“ съветски опит“ Мария Маринова прилага един задълбочен прочит на социалистическата обредност, който разкрива инструменталния характер на новосъздадения ритуален церемониал. Анализирани са осъществяваната идеологическа подмяна по отношение на традиционната семиотична и знакова същност на практиките, свързани с житейския и социалния статус на индивидите. Традиционната обредност, съчетала в себе си древни езически концепти и организирана спрямо християнските вярвания за вселенски ред, е подложена на силен секуларизационен натиск в епохата на модерността. Комунистическата доктрина канализира и засилва тези процеси, задава им нова идеологическа основа, след което организира държавния и общинския апарат за налагането им като социални норми. Тази аналитична перспектива се осъществява последователно и методично в работата. Тя мотивира задълбочения прочит на скритите и явните страни на фокусно ориентирани административни процедури и цял ред научни аргументации, извършвани с цел промяната на социалния ред чрез установяване на нови „материалистични“ визии. Механизмите, по които

това се случва, същността на идеологическите послания, вътрешната хронологична сегментираност на периода, както и външното влияние от страна на СССР, са представени нагледно и достъпно в тази част на изложението.

Работата на Мария Маринова се отличава с изключително добър стил на изложението и последователност в излагането на тезите, което води до логически и достъпни за последваща верификация заключения. Уводната част може да бъде посочена като пример за придържане към изискванията за изграждане на докторантска теза. В нея систематично е представено същността на проучването и мотивациите му, изследователския инструментариум, изяснен е характерът на полевата работа и нейният обхват. Работата впечатлява с богат, систематично подреден и нагледно представен библиографски списък. Изводите в аналитичните части на изложението са илюстрирани и подкрепени с важни статистически данни за ражданията, браковете и смъртността в изследваните селища, придружени с обяснителна справка в самостоятелно оформеното *Приложение* на работата.

Важно е да се отбележи, че резултатите от изследването си Мария Маринова са апробирани в 19 национални и международни научни конференции, 10 от които са за срока на докторантурата. За същия период – отново в пряка връзка с изследването по темата на дисертацията – са направени 5 от общо 10-те научни публикации. Авторефератът пълно и коректно отразява същността на проучването и дава задълбочена представа за спецификите на изследването и направените изводи. Изведени са седем приноса на проучването, които са реалистични и коректно отразяват научната му значимост.

В заключение бих искал да заявя, че убедено подкрепям и гласувам за присъждането на научната и образователната степен „доктор“ на магистър Мария Маринова за труда ѝ „Социалистическите граждански обреди – между идеологията и традицията (По материали от семейната обредност)“.

12.04.2018

.....

София
Папучиев

Рецензент:

Николай